

PETAR DOBROVIĆ ÍRÁSAI

Petar Dobrović pécsi születésű, budapesti és párizsi iskolázottságú, s így természetesen Duranci is olyan művésznek tartja, aki érintőlegesen tartozik a „pesti kör-höz.” A kolorista szenzációk egyéni megnyilatkozásairól tanúskodnak, talán a legkorábban, Petar Dobrović vásznai. (...) az Újvidékről nősülő Petar Dobrović 1930-ban mutatkozott be itt” – értsd: Újvidéken, vagyis Vajdaságban, s ezért mégis köze volt, köze lehetett az ottani művészethez. Különösen érdekes, hogy a pécsi születésű Dobrović közel harmincévesen költözik Magyarországról Jugoszláviába, ahol kb. szintén jó három évtizedig él és dolgozik.

*Dobrović a kecskeméti művésztelepi tartózkodása idején kapcsolatot talált a város baloldali érzelmű, főleg szocdem beállítottságú értelmiségével. (Velük, akár ugyanazokkal a személyekkel, a Tanácsköztársaság idején városparancsnokként találkozott-találkozhatott Sinkó Ervin is.) Az ő kérésére, az első világháború miatt összesen négy számot megért folyóiratukban, a Lówy Ödön szerkesztette Az Alföld-ben két művészeti tárgyú írása jelent meg 1914-ben Dobrovićnak. Ezek a művészetről, egyes művészekről és művekről vallott fiatalkori eszme- és gondolatvilágába is beavatnak bennünket.**

S. Gy.

ELMÉLKEDÉS

Nemrég vívta meg az impresszionizmus kemény csatáit, s a harc még el sem simult, a fiatalság újra kibontotta a forradalmi zászlót, hogy lángba borítsa újra a kedélyeket. Mindez tegnap történt, utána zaj, lárma, ócsárlás, kicsinyes gúnyolódás, siker és diadal jelezte az állomásokat.

* A szövegeket a mai helyesírásnak megfelelően rendeztük sajtó alá

Az ifjak zászlóira Párizs volt írva, ama Párizsé, ahol a szabadság, világosság és progresszivitás princípiumát először kiáltották ki.

Ma már csendesedik a harc, nemcsak azért, mert a fiatalságnak igaza volt, nemcsak azért, mert a konzervatívok elvesztették minden csatájukat, mert a fiatalok jobban felkészült csapata nagyobb tudást, több elaszticitást vitt a harcba, hanem mivel a forradalmárok efemer értékeit is, amelyek nélkül el sem lehet ilyen nagyarányú küzdelmet képzelni, kikezdi az idő, s csak azok maradnak meg, amelyek az Örök, a Nagy, az Abszolútum fogalmát megközelítették.

Eltűnnek a lány lírikusok (Monet), a klasszikusok gyenge utánczó (Klinger), akiknek megmerevedett gerince kettétört, s csak azok maradtak meg, akik homlokukon Káin-jelvényvel szent örületben égtek el, hogy az új, nagy stílust megcsinálják.

Manet, Gauguin, Van Gogh, Rodin, Meštrović ennek a kornak a hősei, akik áldozatai, de egyszersmind legkimagaslóbb alakjai lettek ennek a kornak.

Mi lett a többiekkel, akik szintén az új harcosok zászlói mellé álltak – kérdem, mi van a progresszivitással? Álmélkodom, kik tegnap forradalmárok, mártírok voltak, ma jól nevelt burzsoák részére festenek, akik még ma is a forradalmat képviselik, azokat holnap ugyanaz a sors éri. Mit jelentsen ez, talán megalkuvást – korántsem.

A véres, gennyes cafatok eltűnnek, melyek a szülés stádiumát jelezték, azok eltűnnek, s a princípiumok, melyekért tehetségesek és dilettánsok síkraszállottak, csak kevés ember lelkén át váltak klasszissá.

A konzervatívokról nem is szólva, legtöbbszöről kisült, hogy minden kvalitásuk – konzervativizmus volt.

S mindeme megállapításokhoz ma jutunk. A kor reveláló levegője kellett ahhoz, hogy oly nevek kerüljenek forgalomba, akiknek tegnap még a kiejtése is bűn volt (Ingres). Megvetett egyének, lenézett korok megállapításai ma újraértékeltek. Cézanne-ban, Tintoretto és Greco emanációjában a romantikamiszticizmus, mely egyrészt Tintoretót, másrészt Grecót jellemzi, egyesült eme gall szellemben, aki mindnyájukra rányomta bélyegét, kik valamit csinálni szándékoztunk. Ő volt annak a piktori szellemnek az előfutárja, amelynek apostolai Maeterlinck, Baudelaire, Verlaine.

Az impresszionizmuson nevelődött ifjúság szükségét érezte magasabb szellemi megnyilvánulásoknak. Az a képtelen szellem, amely a külső fizikai hatást többre becsülte a befelé való elmélyedésnél. Nem maradhatott fenn sokáig az a felfogás, mely feláldozta az expressziót az epidermisznek, a szerkezetet a felszínnek, a ritmust a természetesnek.

Így történt, hogy némelyek, akik tegnap az impresszionizmusra esküdtek, ma Dürerrel sétálnak karon fogva, vagy a piazzettán együtt vannak az olaszokkal.

Örömmel konstátálom, hogy bár ez a gárda távol maradt legnagyobb részt a

jelenlegi kiállításról, mégis találunk kiváló, sőt legkiválóbb alkotásokra, a Műcsarnokban mindjárt ott van Iványi-Grünwald *Tavaszi ébredése*, úgyszintén az Ernst Múzeumban *Fürdőző női* mind egy élet ígéretének kolosszális beváltása, Czigány Dezső *Önarcképe* komoly, magas klasszisú dolog; Perlrot Csaba sokat ígérő, nagy horizontokat befutó piktúrareprezentánsai, Csáktornyai dolgai említendőek fel. Az Ernst Múzeumban Szinyei nagyszabású (nem méret) *Fekete ruhás nője*, Hermann Lipót kompozíciója, Csók, Ferenczy csendéletei azok, melyek az embert megvigasztalják a jelen sivár kiállítás anyagának láttán.

Az Alföld, 1914. I. 43–44.

KIÁLLÍTÁSOKRÓL

Most, hogy a szezon vége felé jár, mikor az ember az első izgalmon túl van, szeretném megcsinálni az idei kiállítások mérlegét.

Azt az egyet leszögezhetjük, ez az év sem volt jobb, sem rosszabb, mint a többi, nagy meglepetések nem érik az obszerválót egyik oldalról sem.

A lezajlott Hatvany kiállítása az Ernst Múzeumban, már előre óriási módon felkavarták a céhbeliek kedélyét nagyhangú kijelentésekkel. Nekem, aki szerencsés voltam a képek legnagyobb részét tavaly Párisban Bernheim Jenccnél látni, már bizonyos kialakult véleményem volt. Képei tagadhatatlanul egy nagy kultúrájú ember bélyegét hordják magukon, de egy cseppel sem többet. Ingres, Cézanne, Matisse, ifjabb éveiből lévő dolgain Pissarro látszik meg, de csak felszínen. Ingres nagy objektivitását nem érti meg, összekeveri annak stílusát Mailloléval, de míg annak az anyag diktálta elnagyolásai megokoltak, addig az ő aktjai teljesen külön élnek, s nem képesek a kép szerkezetébe belehangolódni. Képei úgynevezett kompozíciók, lényegileg csak különböző alakoknak és gesztusoknak társításai; és nem a vászon terének egy erős szerkezeti megoldásai. Azoknak az alakoknak más akciója sem zavarná meg a kép hangulatát. A dolog tudniillik úgy áll, hogy képei közül egyet látni elég és a többiek ismétlődnek, azzal a különbséggel, hogy a bútorok esetleg más színűek, és az alakok beállítása más módon történik. Vele egy időben Boromisszának van kiállítása a Könyves Kálmánban; ő épp ellentéte Hatvanynak. Hatvany artikulálja magas, természetesen addig, amíg tehetsége engedi. Boromissza egész lénye csupa lázongás. Gauguines sziluettjei vad skálát hordanak, bizonyos rusztikus ízzel, de klasszissá soha nem emelkedik. Véleményem szerint talentumos ember, de ebből a gárdából idehaza sokat láttunk, egyszer már – piktorokat szeretnénk üdvözölni.

Ebben az időben a Művészház nagy lépésre szánta rá magát, lehozatta a bécsi – Künstlerhaus – legkonzervatívabb egyesületet, azzal a céllal, hogy cserekiállítást rendez Bécsben. Ez mindenesetre érthetetlen volt, nem azért, mivel a mi

részünkről nem méltányolnánk annak horderejét, hogy a mienk kivonuljanak Bécsben. De kölcsönös csaldás nélkül ezt megcsinálni képtelenség. A Művészház a fiatalság, a progresszivitás jegyében indult, a Künstlerhaus a bécsi bourgeois kedvenc piktoraiból áll. Íme az ellentét. Beszéltem a bécsiekkel, ők maguk azt hitték, hogy a Művészház, az a Műcsarnok, ők egy paralel egyesülettel gondoltak rövid lejáratú házasságra lépni, mikor a tévedés kisült, késő volt.

A bécsieket láttuk, és láttuk jó részben a Bécsbe küldendő magyar dolgokat is. A bécsi művészek mind komoly polgárok, kik komolyan fogják fel mesteriségüket, elég jól rajzolnak, jól kifestett munkájuk van. De semmi több, a művészeknek még nyomát sem találjuk. Mesterembereknek becsületes munkái lógtak, semmi emóciót nem akartak kiváltani. Kivéve Sterrort, aki az egyedüli közöttük, aki komoly nagy tömör hangon szólaltatta meg művészetét (*Szent Család*). Hát én veszedelmesnek tartom az ilyen piktúra portálását, először azért, mert ilyen kaliberű emberekből idehaza is rogyásig van, s előbb ezeket kellene kipusztítani, annál is inkább, mert publikumunk, mely elég zsenge a nagy és komoly dolgok appercipiálására, újra tápláló anyagot kap a maga értelmetlen nézeteinek a megerősítésére. Most képzelnék el, hogy mint fognak festeni a Művészház piktorai ebben a millióban, ők a nagy bécsi tavaszi tárlaton kapnak pár termet. Itt minden fiatalos nekikészülődés, ígéret, féleredmény, ott minden halálosan, az unalomig elcsépelet. Szerencsétlen idea volt szóval.

Vissza akarok még térni a Művészháznak a tavaszi tárlatára, mert fontosnak tartok pár megállapítást. Éspedig kezdem Vaszaryval. Ezt az embert évek óta figyelem, nem tud megállapodni, állítólag forrong, én azonban az ő forrongását nem egy belső evolúció megnyilvánulásának látom, hanem mindig külső okok zavarják meg. Sőt egyenesen félvezető tendenciájú. Ő gyenge volt mint impresszionista, bár érdemén felül esztimáltuk, azután stíluskeresők közé állott, pár utánérzésnél többet nem adott, lényegileg semmit most pedig kubista, de a legkezdetlegesebb fajtából, tér- és szerkezetproblémák izgatják, amelyeket hevenyészve, könnyelműen félóránként intéz el, azt kérdem magamtól, hol itt a probléma, ha ily játszi módon nyilvánul meg. Azok az óriások, akikből ő kiindul, tovább eljutottak, ő csak a dadogásnál marad, s ha leszámítjuk a tendenciát, aminek artisztikus értéke, szóval abszolút művészi értéke nincs, csak szubjektív szempontból, saját evolúciója szempontjából akceptálható. Semmit nem ad. Erre idővel többen is rá fognak jönni.

Másik az öregek közül Csók, a Műcsarnokban ünnepli művészi múltjának 25 éves jubileumát. Ez a múlt feltétlenül imponáló. Sok kiágazása mellett is hatalmas dolgokat adott, *Báthory Erzsébetje*, amelyet a harmincéves Csók festett, a legsúlyosabb dolgai közül való. Ily hatalmasan csak kétszer nyilatkozik meg életében: a *Nirvánában* és a *Vámpírokban*. Ezekben sikerült neki egy transzcedentális körbe kilendülni, és elhagyni a realitás józanságát, mely annyira karakterizálja Csókot.

Az Ernst Múzeumban most zárul be Battyányi–Beck kiállítása. A festő Battyányi kevésbé érdekes. Van fantáziája, vizionál, alig Beardsley Moreau, előadása nem nobiles, technikája, mert nála csak erről lehet szó, maníros nemar-tisztikus, a mesterségét nem érti, dilletantéria teljes vonalon.

Annál érdekesebbek Beck Fülöp Ödön nagy monumentális kolosszusai, hatalmas erővel, nagy anyagtisztelettel és igazi művészi lélekkel megcsinált dolgok. A szuggesztíót elősegíti az, hogy ő maga faragja köveit, komolyabb magyar szobrászt nem is említhetnek. Azelőtt plaketteket csinált, s ebben is ő volt az előfutár, most monumentális kövei előtt hajlanak meg. Egy súlyos tehetség, ki még sok-sok örömet fog szerezni.

Bezáróul a fiatalokról kell írni, akik a Szalonban mutatták be munkásságukat, egytől egyig volt mestereik hatása alatt dolgoznak, nincs egy fiatalos lendület, egy gesztus az egész kiállításon. Tisztelettel csak Erős András tájképeit, Kmetty János csendéletét és kompozícióját kell megemlíteni.

Az Alföld, 1914. III. 108–110.

Petar Dobrović: Olajfák